

Ideológia vagy amit akartok

Mike Károly „Az antikommunizmuson túl”¹ c. cikkéhez

Lovas Rezső

Felütés

Mike Károly szerint a Fidesznek nincs ideológiája, vagy ha van, az az antikommunizmusban merül ki, és ez hiba, mert lennie kell egy eszmerendszernek, egy társadalomképnek, amely a törvénykezés és a kormányzás számára irányt szab. Enélkül nincs jó kormányzás. Az ideológia megteremtése a „szellemi holdudvar” feladata, és egy kormányzó erő az ideológia révén köti magához holdudvarát.

Egyetértek Mike Károllyal, hogy a Fidesz antikommunizmusa ideológiának igen sovány volna. Én inkább azt mondanám, hogy nincs ideológiája, noha vannak szilárd elvei. Ami időnként változik, az a konkrét politika. Hogy elvei nem állnának össze koherens társadalomképpé, azt a Szent István-terv² egyik szerzőjeként és szerkesztőjeként vitatom. A Szent István-tervben ugyanis a Professzorok Batthyány Körének vezetett „holdudvar” Orbán Viktor ösztönzésére arra vállalkozott, hogy „iránytűt és zsinórmértéket” adjon a magyarság hagyományai iránt fogékony politika számára. Nem lehetett kétségünk afelől, hogy Orbán Vikornak nélkülünk is határozott véleménye van arról, hogy a világ merrefelé halad, és a magyarság számára mi a kívánatos jövő, mégis felvettük a kesztyűt. Feladatunkat úgy értelmeztük, hogy elsősorban a közös eszmei kincset kell rendszerbe szednünk, a politikai közösségünkben élő gondolatokat megfogalmazzunk, de a felmerülő konkrét politikai kérdésekről is elgondolkodtunk. Mike Károlyhoz hasonlóan mi is úgy láttuk, nem helyes, ha „az országirányítás nem több, mint pragmatikus manőverezés, a politika a hatalom technikusainak versenyfutása és bohócainak cirkuszi előadása.”³ A Szent István-terv Orbán Viktor részéről elismerésre talált, és kavart némi vihart a mindkét oldali sajtóban, de amint ez lenni szokott, ez hamar elült. Az így kialakult csend nem volt az alkotók kedvére, de voltaképp várható volt. Érdeemes elolvasni Roger Scrutonnak a Brit Konzervatív Párthoz fűződő kapcsolatairól szóló ironikus történeteit⁴, hogy megtudjuk: másutt is egyenetlen a politika képviselői és az írástudók közötti együttműködés.

A Szent István-terv nem ment azonban teljesen feledésbe. A 2006-os választási hadjárat alatt gondolatai háttérbe szorultak ugyan, ám 2010-ben újra felbukkantak. 2011 őszén a „szellemi szendergésből” (Mike szavai) felkaptuk a fejünket, és a Batthyány Körben tanácskozást⁵ tartottunk a Szent István-tervben kifejtett eszmék és ötletek sor-

¹Kommentár, 2014/3, 3. o.

²Szent István-terv. Gondolatok a nemzet felemelkedéséről. Szerk. Lovas Rezső, Náray-Szabó Gábor és Pálincás József. Magyar Szemle Könyvek, Bp. 2005, 155 oldal (<http://www.bla.hu/professzorok/dl/szit-jun-18>)

³Szent István-terv, ibid. 2. o.

⁴Roger Scruton: Gentle Regrets. Thoughts from a Life. Continuum, London, 2005. 4. fejezet.

⁵A Szent István-terv és a mai valóság, ankét, 2011. november 5.

sáról, és megállapítottuk, hogy nagy hányaduk alakot öltött az Alaptörvényben, törvényekben, rendeletekben, a konkrét ötletek közül pedig sok megvalósulóban van.

Mindez nem jelenti azt, hogy nem értenék egyet Mike Károllyal abban, hogy „úgy tűnhet, a jobboldalnak nincs koherens uralkodó eszmerendszere”, és hogy ez nem jó. Ugyancsak igazat adok neki abban, hogy „a 2010-es választási győzelemhez vezető kampánystratégia lényegi elemét képezte a pozitív célokról való hallgatás”. (Ez már 2006-ban is így volt.) Vitázom azonban vele a Fidesz-politika bizonyos alapelemeinek értelmezéséről.

A Fidesz konzervativizmusa

A Fidesz ideológiája után kutatva a szerző az antikommunizmusra kizárásos alapon talált rá. Ha nem konzervatív, nem kereszténydemokrata, nem szociálistapiacgazdaság-párti, hát akkor mi más lehet, mint antikommunista. Nem vitatom, hogy a Fidesz–KDNP valóban antikommunista, sőt – mióta a polgári eszmék mellett az egyszerű emberek világába is jobban belehelyezkedik –, plebejus módra antikommunista. A Szent István-terv erről így ír: „A magyar közéletet megosztó szakadék a poszt-kommunizmus–antikommunizmus között húzódik.”⁶ (Ez azóta fokozatosan globalista–lokalista ellentété alakul át.) Az is tény azonban, hogy a „kommunizmus” ebben az összefüggésben idézőjelben értendő, hiszen az igazi kommunisták már a 70-es évek óta a kihalt fajok vörös könyvébe valók. De elsősorban azt vitatom, hogy az antikommunizmus szó ideológiát jelöl. Ha a szerző nem vitatná el a Fidesz konzervativizmusát, nem is volna szüksége arra, hogy (más) ideológiát keressen a számára. A konzervativizmust – a szociális piacgazdasággal és a kereszténydemokráciával együtt – azon érv alapján veti el, hogy a Fidesz ideológiájában „nem absztrakt, jól kidolgozott elvekből levezetett eszmerendszerről van szó”. A Fidesz ezeknek az elveknek a „béklyójából” kiszabadulva, átadta magát az antikommunizmusnak. Erre két ellenvetésem van: egyrészt ez a három eszmerendszer egymást sem zárja ki, de főként nem az antikommunizmust, másrészt a konzervativizmus eredendően antiideologikus politikai irányzat, s lényegéhez tartozik az induktív, empirikus közelítésmód az elvont, deduktív érvelési móddal, az eszmei konstrukciókkal szemben, ezért egy konzervatív irányzatnak nem illik az ideológiáját firtatni.

A Fidesz konzervativizmusa mellett szól, hogy a társadalmat nem egyének összességének, hanem közösségekből összetett nagy közösségnek tartja, és hangsúlyozza a nemzetnek, a családnak és a helyi közösségeknek a jelentőségét. Ugyancsak nagy fontosságot tulajdonít az intézményi hagyományoknak: az államnak, az egyházaknak és a nemzetet strukturáló csoportosulásoknak. Kritikusaitól meg is kapja, hogy nacionalista, etatista és klerikális. A folytonos, szerves fejlődés híve, de mivel a szerves fejlődésben volt egy bő negyven éves cezúra, az azt megelőző hagyományokra és intézményekre csak módjával tud támaszkodni. Az Alaptörvényben a „történelmi alkotmányunk vívmányai”-ra⁷ való hivatkozás inkább csak jelképes. A Fidesz kénytelen számolni a Kádár-korszakban szövődött viszonyokkal és beidegződött társadalmi mechanizmusokkal is. A történelmi cezúrára hivatkozva azt szokták mondani, hogy a magyar politikában nincs mit konzerválni. Mindazonáltal az új alaptörvény átvette

⁶Szent István-terv, *ibid.* 33. o.

⁷Magyarország Alaptörvénye. Nemzeti hitvallás. Magyar Közlöny. 2011. április 25.

Edmund Burke-nek, a politikai konzervativizmus atyjának a gyönyörű meghatározását⁸: „Alaptörvényünk, jogrendünk alapja: szerződés a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között.”⁹ Alaptörvényünknek erre a burke-i ihletésére egy brit újság is felfigyelt.¹⁰

Az államnak a nemzeti hagyományokkal, az ifjúsággal és a jövő nemzedékekkel kapcsolatos kötelezettségei ebből vezethetők le. Pl. a nemzeti intézmények fenntartása, a felelős gazdálkodás a nemzet vagyonával, a jövő nemzedékek rovására való költekezés tilalma, az ifjúság nevelésének, az ismeretek továbbörökítésének kötelezettsége, a család kitüntetett jelentősége, felelősségünk öröklött világunkért stb. És mindez része a Fidesz eszméinek. A Fidesz konzervativizmusa természetesen tartalmazza a szabadelvűség hagyományos elemeit is, ám a szabadságtól nem választja el a felelősséget, ami sajátosan konzervatív vonás. Noha a XX. századi magyar történelem nem engedi meg, hogy a magyar konzervativizmus azonos legyen bármely fejlett nyugati ország konzervativizmusával, világosan fel kell ismernünk a lényegi hasonlóságot. Ennek alapján szerintem a Fidesz eszmeisége konzervatív, amellet, hogy valamennyire kereszténydemokrata is, és nem tagadja meg a szabadelvű hagyományokat sem, sőt, politikájának vannak szociáldemokrata vonásai is. És igen, antikommunista is.

A konzervativizmustól idegen a társadalom szerkezetének művi megváltoztatása és minden társadalommérnökség, ám mi egy eltorzult társadalmat örököltünk, amely rászorul némi fazonigazításra. Valahányszor egy fércvarrást a kormány feltép, egekig ható jajkiáltást hallunk, többnyire indokolatlanul és eredménytelenül is. A Fidesz főként a gazdaságot működtető dinamikus vagy potenciálisan dinamikus rétegeket támogatja. Ezzel magyarázható a családi gazdaságok és a kis és közepes vállalatok iránti – nem mindenki által elismert – figyelme és a túl nagynak tartott hazai közszféra elhanyagolása, amelynek pedig „fehérgalléros” alkalmazottai valószínűleg a középosztályhoz sorolják magukat, és nagy hányaduk Fidesz-szavazó volna. A közszféra elhanyagolása az egészségügy, az oktatásügy és a kultúra területén súlyos mulasztásokkal jár(t). A társadalomszervezésben a Fidesz-kormány a csoportérdekeket a köztestületek (akadémiák, kamarák stb.) bevonásával igyekszik érvényre juttatni. A konzervatív értékrendben kitüntetett szerepe van a közjó fogalmának. A közjó szolgálatára való törekvés felismerhető az államszervezet központosításában, akkor is, ha netán túllóttek

⁸“Society is indeed a contract... It is a partnership in all science; a partnership in all art; a partnership in every virtue, and in all perfection. As the ends of such a partnership cannot be obtained in many generations, it becomes a partnership not only between those who are living, but between those who are living, those who are dead, and those who are to be born.” (Edmund Burke: Reflections on the Revolution in France, Oxford World's Classics, Oxford University Press, Oxford, 1993. 96. o.) „A társadalom lényege valóban egy szerződés... társulás mindennek a tudásában, társulás minden alkotásban, társulás minden erőben és társulás a teljességben. Egy ilyen társulás sok nemzedék alatt sem érhet célt, ezért nemcsak az élők foglálja magában, hanem az élők mellett azokat is, akik már meghaltak, és akik még ezután születnek meg.” (Edmund Burke: Gondolatok a franciaországi forradalomról)

⁹Magyarország Alaptörvénye. Nemzeti hitvallás. Ibid.

¹⁰A Scotland on Sunday c. újság a következőket írta: *The new constitution makes the classic statement of Burkean philosophy: "Our Basic Law is the foundation of our legal system; it is a contract between Hungarians past, present and future." That recognition of the seamless continuum of history and the transience of generations stands head and shoulders above the trashy verbiage of EU treaties.* (Sunday 15 January 2012) <http://www.scotsman.com/news/second-hungarian-uprising-is-as-inspirational-as-the-first-1-2056970>. Az új alkotmány kimondja a burke-i filozófia klasszikus állítását: „Alaptörvényünk jogrendszerünk alapja; szerződés a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között.” A történelem teljes folytonosságának és a nemzedékek közötti átmenetnek ez az elismerése messze kiemeli az EU-ban megszokott selejtesen bőbeszédű szerződések közül.”

a célon, mint a közoktatás átszervezésének első lépésében. Az önkormányzati feladatok átcsoportosítása kormányiszervekbe elsősorban nem hatalom-, hanem felelősségkoncentráció. A közjót szolgálja az elesett rétegek felkarolása és a társadalomba való bekapcsolásukra való törekvés. Mindez szintén nem mond ellent a konzervativizmusnak.

A Fidesz fordulatos múltja

Mike Károly a Fidesz színeváltozását liberálisból konzervatívba, majd konzervatívból antikommunistába két éles ideológiai fordulatnak értelmezi. Én hajlamos vagyok az első hangsúlyeltolódást a fejleményekre adott logikus, sőt elkerülhetelen válaszként értelmezni, és nem látok benne semmi drámat. A Szent István-tervben ezt írom a rendszerváltás körüli liberalizmusról, és ezt ma is így gondolom: „Hazánkban a rendszerváltozáskor elemi erővel tört fel a szabadságvágy, s ez a liberalizmus malmára hajtotta a vizet. A liberális elvek azonban a rendszerváltozás után torz eredményeket szültek. A liberális játékszabályok ugyanis a versenyben az erősnek kedveznek. A gazdaságban ennek eredményeként a külföldi tőke mindent lehengetelt, az egyének közül pedig a privatizációs korszak dzsungelében azok találták meg számításukat, akik 1990 körül a tűz közelében ültek: a szocialista technokrácia. A liberális politika – amelyet kénytelenségből vagy meggyőződésből minden kormány követett – a multinacionális cégek és a nómenklátúra-burzsoázia érdekeit szolgálja.”¹¹ A második váltás pedig szinte meg sem történt. A Fidesz pragmatikus politikájában következett be hangsúlyeltolódás, és ezt is az eseményekből kell levezetni.

2002-ben a Fidesz olyan országot adott át a választáson győztes koalíciónak, amelynek gazdasági virágzását a győztesek is elismerték. A választást az ígéretési versenyben gátlástalanabb fél nyerte, és nem tehetette meg, hogy minden ígéretét visszavonja. Az a megalapozatlan életszínvonal-javulás, amely kétségtelenül ebből származott, csak a jövő rovására volt megvalósítható, és lejtőre vitte az országot. Ez a figura 2006-ban megismétlődött, és újra győzött a baloldal, ám ekkor az ígéretes és a valószínű tendenciák között már akkora szakadék tátongott, hogy szó sem lehetett az adott szó megtartásáról. Gyurcsány az elvtársai körében mindent elismert, mert így akarta őket az elkövetkező népszerűtlen politika, a súlyos szigorítások idején is egy nyájban tartani, és a közös bűnben magához láncolni. A hamisságairól szóló szenvedélyes igazságbeszéde azonban kiszivárgott, és így lelepleződött, hogy politikájának egyetlen célja volt: az, hogy a hatalmat megtartsa. (Sajátságos, hogy ezzel Mike éppen a Fideszt vádolja: „a kormányzás sikerének kritériuma nem egy program megvalósítása..., hanem a többségi támogatás megőrzése tűzön-vizen át.”) Ezután Gyurcsányék egy kisebbfajta vérengzéssel próbálták az ellenállást letörni, amelynek hatására a nép értelmesebb része végképp kitagadta őket.

Ez élesítette ki a Fidesz antikommunizmusát, és nem holmi elméleti furfangra alapozott eszmei pálfordulás. Fegyvercsörgés idején az ideológia múzsája is hallgat, és ha mégis megszólal, nem tud megmagyarázni semmit. Mike Károly tálalásában az antikommunista „fordulat” kimódoltnak tűnik. A Fidesz valamennyire mindig is antikommunista volt, retorikája pedig a balliberális kormányzat súlyos bűneinek hatására, *a posteriori* keményedett meg.

¹¹Szent István-terv, ibid. 29. o.

A Fidesz fordulatos félmúltja

A hatalom küszöbére másodszor elérő Fideszről a szerző találó megállapítást tesz: „A 2010-es választási győzelemhez vezető kampánystratégia lényegi elemét képezte a pozitív célokról való hallgatás... szándékosan nem fogalmazódtak meg olyan kormányzati célok, amelyeket a szakpolitikák aprópénzére lehetett volna váltani. A Fidesz ideológiája tehát kifejtetlen maradt.” A program hiánya valóban sokunk értetlenségét váltotta ki, habár ezt félrevezető ideológiahiánynak nevezni; nem az ideológiát, hanem épp ellenkezőleg: a konkrétumokat hiányoltuk. A szerző óv attól, hogy akár a választók, akár a választottak azt higgyék, hogy a hatalomszerzés és a kormányzás szétválasztható egymástól. Nem hinném, hogy a Fidesz ilyen veszélyes útra tévedt volna. Utólag látszik, hogy a választások előtti szűkszavúság egyszerű gyakorlati okokkal is megmagyarázható: a gyorsan változó helyzetben így jobban tudott manőverezni. Ma már látnunk kell, hogy volt de legalábbis lett program, és a fő irány nem változott.

Ennek igazolására vegyük szemügyre a 2010-es választás esetét. A győzelem nem volt kétséges, de a győzelem utáni lépések annál inkább. A kormányzás legsürgősebb feladata az volt, hogy a felborult államháztartási egyensúlyt helyreállítsa, és az adósbomba robbanását elhárítsa. A kormány joggal remélhette, de nem lehetett biztos benne, hogy az EU lesz olyan nagyvonalú vele szemben is, mint a szélhámoskodó szocialista kormánnyal, és eltűri a hiány lassú lefaragását, így lehetővé téve, hogy kevésbé kemény, ám módszeres intézkedések révén kecmeregjünk ki a bajból. Beütött azonban a görög válság és az új magyar kormánynak előkészített kedves meglepetés: a kitüntetett szigor. A kormány emiatt kényszerült rögtönzésre. Így is kivezetett ugyan bennünket a legnagyobb bajból, de annak árán, hogy a bel- és a külgazdaság sok szereplőjének a tyúkszemére hágott. A választási programba csak az eredeti optimista változatot lehetett volna meghirdetni, és ha így történik, a várakozásában csalatkozó kormány jókora fiaskóval kezdte volna működését. A ki nem mondott tervek kudarcra könnyebbnek tűnt, és a kormány tekintélye sem csorbult annyira.

A kormány merészen a nagyhatalmú pénzszivattyús iparosok tyúkszemét szemelte ki. Ki tudja, ezek milyen ellenlépéseket tettek volna, ha leendő sérelmeiket programpontokba szedve előzetesen az orrukra kötik. Ha jó előre bejelentik, a különadók kivétele, a magán-nyugdíjpénztári rendszer felszámolása és az IMF befolyásának a visszaszorítása még több tiltakozást váltott volna ki. A korábban külföldi kézbe adott közműcégek visszaterelése hazai tulajdonba ugyancsak könnyebben ment előzetes hírverés nélkül. Az önkormányzati adósságok elengedése pedig az önkormányzatokat költekezésre készítette volna, ha azelőtt megtudják, mielőtt a további eladósodást megakadályozó intézkedések megszületnek. A devizaalapú kölcsönök által tönkretett családok terheinek könnyítésére hozott intézkedések előtt pedig tapogatózásra, kísérletezésre, a bankok és az EU hosszas puhítására volt szükség, és ezt a forint árfolyama is megcsinálta. Még ma is csak az biztos, hogy mindenki sokat veszít, de hogy milyen lesz a veszteségek megoszlása, azt nem látja senki tisztán. Szerintem jobb volt, hogy mind ezen terveket nem egyszerre zúdították a gazdaság, az emberek és az ellendrukker külföldi közvélemény nyakába.

A ki nem fejtett programpontok legfontosabbika az volt, hogy új alkotmány kidolgozását kezdik meg. Ennek a győzelem utáni bejelentése is zajos tiltakozást váltott ki. Az alkotmányozó szándékot nem lett volna célszerű előre pertraktálni, hiszen a kétharmados többségben nem lehetett bizonyos a Fidesz–KDNP, és az annak reményében

elárult tervek miatti felzúdulás éppen elég lehetett volna ahhoz, hogy megakadályozza a kétharmados fölény kialakulását. Az alkotmányozási eljárás baloldali bojkottja és a legitimitásának kétségbe vonására kitalált ürügyek azt mutatják, hogy minden eszközt bevetettek volna arra, hogy az alkotmányozást megghiúsítsák. Viszont az új Alaptörvény, különösen a Nemzeti Hitvallás című preambulumban, eszmei alapvetésnek is megteszi. Az ellenzék nem volt hajlandó a megfogalmazásában részt venni, így minden, ami belekerült, a Fidesz–KDNP szája íze szerint való.

A most felsorolt apologetikus érvek tehát nem egy eszmerendszert védenek, hanem egy pragmatikus hatalomtechnikai módszert magyaráznak. Nem állítom, hogy ezek nekem egyértelműen tetszenek, de belátom, hogy vannak előnyeik, és sikerük egyelőre igazolni látszik őket. A kisszerű taktikai szempontok lehetnek ellenszenvesek, de semmiképpen nem támasztják alá azt a tézist, hogy az antikommunizmus a Fidesz ideológiája, és hogy a Fidesz módszerei abból volnának levezethetők. Az antikommunizmust felerősítő konkrét politikai történések ugyanis mélyen az eszmei magasságok alatt maradtak, de ezért a Fideszt kevésbé lehet kárhóztatni. Egyik vagy másik fejleményből, retorikai fogásból kár volna alapos elméleti következtetéseket levonni. Egyre csak reméljük, hogy a tűzoltásszerű törvénykezés időszaka véget ér, és ha lassúbb a tempó, nyíltabb párbeszéd alakulhat ki újra a társadalomban. A meglepetéspolitikát kevésbé volna védhető, ha a szemben álló erők nem utasítanák el egymást oly mereven. A merev politikai szembenállásnak vannak hagyományai hazánkban, és a szembenálláshoz két fél kell. Nem hinném azonban, hogy ezt a mai gyűlölettel telített légkört a történelmi hagyományok újjáéledésével kellene magyaráznunk; ez elsősorban onnan ered, hogy a politikát a gyurcsányi gyalázat óta balfelől – nem ok nélkül – élet-halál harcként értelmezik.

A nemzetközi gazdasági válság körülményei között a Fidesz sikere lassan érett be. Eleinte különösen kétes volt, vajon mi lesz politikájának eredménye, de a jószándék akkor sem volt kétséges. A meglepetésszerű politikai lépések – nem úgy, mint a gyurcsányi száz lépés – utólag koherens egészé állnak össze. Jó példa erre az első halálra demagóg közgazdasági nonszensznek tűnő rezsicsökkentés. Az energia árában ugyanis nagy súllyal esik latba az importált energiahordozók ára, amelyet nem a honi jövedelmekhez kell mérni, mint ahogy a Fidesz-politika tette, hanem a világpiaci árakhoz, hiszen nincs jótékony tündér, aki a különbözetet megfizesse. A rezsicsökkentés azért volt lehetséges, mert a kedvező világpiaci helyzet ellenére az energiacégek maguktól nem csökkentették áraikat. Ezt az *ad hoc* intézkedést is ésszerű mederbe terelik azonban a szolgáltatási szektorok nonprofit alapra helyezésével. Ez is súlyos érdekeket sért majd, úgyhogy nem lett volna célszerű ennek a kifecsegésével kezdeni a rezsicsökkentést.

Mike Károly leckét ad a Fidesznek konzervativizmusból: „Ha valaki egy igazságosabb társadalmi rendet akar felépíteni, azt szükségképpen a korábbi, igazságtalanabb maradványain kell felépítenie. S e maradványokat – pozíciók, kapcsolatok, erőforrások, vélekedések szerteágazó hálózatait – soha nem tudja teljesen eltakarítani, hiszen egy tökéletes tabula rasához a társadalmat újra kéne teremtenie (ami még Pol Potnak sem sikerült).” Ezzel egyet lehet érteni, és megnyugtató, hogy nem biztatja a politikusokat Pol Pot követésére sem. Ez a vélemény a társadalommérnökségre fentebb általam mondottakkal egybevág, de mint az alábbiakból kiderül, a Fidesz pragmatikus beavatkozásait is összevont szemöldökkel nézi. Azt sugallja, hogy a Fidesz a játékszabályok megváltoztatásával a posztkommunista elit eltakarítására törekszik. A játékszabályo-

kat a Fidesz valóban változtatgatja, de aligha a közjé ellenében. És a változó szabályok nem teszik tönkre sem a régi gazdasági, sem a szellemi elitet.

A politikai elit cseréje érdekében a Fidesz valóban megteszi a magáét, de a játékszabály-változások – amennyiben számítanak egyáltalán – a versenyt igazságosabbá tették. (Például a választási körzetek lakosság száma kiegyenlítőddött.) A hatalommegosztás azon intézményeit, amelyeket a „plebejus” hatalom gyengébbé tett, Mike Károly „patrícius” intézményeknek nevezi, bár egyik-másikra inkább egy rokonértelmű jelző, a „dzsentrí” illenék jobban. Mike megjegyzi: „Ha a műkritika nem a megfelelő alkotókat ismeri el tekintélynek, akkor a kormányzat alapít hivatalos rangot, szervezetet forrással az arra szerinte méltóbbaknak.” Nyilván a két művészeti akadémiára gondol, ám mindkettőt 1992-ben alapították. Nem normális, hogy két művészeti akadémia van, és sajnálatos, hogy polarizácójuk nem látszik csökkenni, de kettőn áll a vásár. „Ha nem a megfelelő tudósok jutnak szóhoz az akadémiai világ hierarchiájában, a kormányzat alapít nekik intézetet.” Bizonyára a Nemzetstratégiai Kutatóintézetre, a Nyelvstratégiai Intézetre és egy-két társára gondol. Én nem tudom, megy-e ezen intézetek által a világ elébb, de az bizonyos, hogy ezek nem a Tudományos Akadémia intézeteivel, hanem a tárcák szerény háttérintézményeivel vannak egy súlycsoportban, amelyek léte és öröklött nagy száma miatt nem szoktak háborogni. „Ha nem megfelelő tulajdonosok kezében van a média, [a kormány] új tulajdonosokat hoz helyzetbe.” A jobboldali média erősítése valóban politikai cél volt, de nagyrészt a balliberális hatalom idején játszódott le. Közben a baloldali média is virágzik, a jobboldali pedig egyre látványosabban vetkőzi le „vonallóságát”, s ez sem a játékszabályok pártosságára utal. „Ha egy gazdasági szektorban nem a megfelelő vállalkozások sikeresek, akkor a kormány addig variálja a szabályozási eszközeit, amíg az általa érdemesnek találtak pozíciója meg nem erősödik.” A magyar agrártörténet 1990 óta a balfogások, igazságtalanságok és a jó szándékú korrekciók története. Az Európai Unió vitatott, ámde számunkra is előnyös protekcionista mezőgazdasági politikája sem a tiszta ésszerűség példája, és mindenképp igazságtalanságot és feszültséget hordoz. Ha nem változtat az elosztáson a kormány, az is társadalommérnöki döntés. Így a kisebb igazságtalanságot és a nagyobb feszültséget választotta. Igaz, kissé hirtelen, de ez a kormány már csak ilyen. Reméljük, hogy a „békeidők” előbb-utóbb mégis beköszöntenek, és a szabályok változékonysága csökken.

Az előbb felsoroltak közé illeszkedik valami, amit szerzőnk nem kifogásol, én mégis megemlítem. Nem normális, hogy a politikai pólus ellenzéki fele az ország érdekeit nem kímélve nemzetközi szinten gyalázza a kormányt és a nemzetet, de normális, hogy ezt teheti.

Mindezzel nem azt igyekeztem alátámasztani, hogy a Fidesz-politika mindig hibátlan. De ha történetesen hibás, az nem az alapeszmékből következik.

Túl az antikommunizmuson

Szendékosan nem foglalkoztam Orbán Viktornak a munkaalapú társadalomra vonatkozó elképzeléseivel, amelyek túlmutatnak a liberális gazdaság- és társadomszervezésen, és újabb bőséges megemészteni valót („food for thought”) kínálnak ideológusoknak. Ezekkel azonban Mike Károly nem foglalkozik, talán mert ezek a gondolatok lapzártá után riasztották fel a szendergöket. Nem baj, a vita a Fidesz antikommuniz-

musáról és konzervativizmusáról nem vált időszerűtlenné, hiszen – mint fentebb kifejtettem – a konzervativizmus bizonyos mértékig eleve illiberális, és az illiberális irány is antikommunista.

Mint a korábbiakban is említettem, a társadalom szövetének átszabása szigorúan véve nem fér össze a konzervatív eszmékkal, ám szerintem a kisebb igazítások nem kerülhetők el. A nemzetközi ellenszenv azonban nem a konzervatív elvek, hanem a jogállamiság vélt sérelme miatt olyan erős. Ez az ellenszenv nagyrészt a hazai baloldali értelmezést tükrözi, de ma már mint önálló külső hatással is számolni kell vele. A jobboldalt önvizsgálatra kell intse a Mike Károly cikkéből kiolvasható aggodalom is, és az önvizsgálat sohasem árt. Választói támogatottsága folytán a Fidesz méltán érzi biztonságban magát, nem árt azonban, ha jóindulatú kritikával szembesül, és nyájasan fogadja azt. Scruton írja¹²: „Látva az új demokráciák ingatagságát, rájöttem, hogy a demokráciában mily kevésbé fontosak a választások a választott politikusokat felelősségre vonhatóvá tevő közszellemhez és időtálló intézményekhez képest.” Az intézmények erősek ugyan, a közéletben azonban a tárgyilagos, mérsékelt kritikus hang kevésbé hallható.

A szerző fizikus, az MTA rendes tagja, a Professzorok Batthyány Körének alelnöke, az MTA Atommagkutató Intézet kutatója. A cikk a Kommentár 2015/1-2. számában jelent meg.

¹²“Observing the volatile nature of the new democracies, I came vividly to see how unimportant a part of democracy are elections, in comparison with the enduring institutions and public spirit that make elected politicians accountable.” Roger Scruton: How to be a Conservative, Bloomsbury, London, 2014, 14. o.